

УДК 336.71001.76

*О. М. Колодізев, д-р екон. наук., доц., С. О. Колодізева,
магістрант, Харківський національний економічний університет*

ВПЛИВ РОЗВИТКУ РЕАЛЬНОГО І БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ НА ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НА ЕТАПІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

У статті розглянуто проблему розвитку національної економіки в контексті її інтеграції у європейський економічний простір на основі реалізації інноваційної моделі на засадах векторної конвергенції. Досліджено перспективи впровадження банківської логістики в практику функціонування фінансово-кредитних установ як найефективнішого наукового інструментарію інноваційної логістики.

Ключові слова: інноваційний розвиток, конкурентоспроможність національної економіки, регіональна інтеграція, логістизація банківської діяльності, конвергенція економік.

Постановка проблеми. Досліджуючи розвиток української науково-технічної та інноваційної діяльності, науковці відзначають її суперечливий характер. З одного боку, відбуваються процеси адаптації та модернізації; наука більшою мірою відповідає вимогам економічної доцільності, незважаючи на політичні та ідеологічні настанови; здійснюються спроби пошуку української ніші на світових ринках; високими темпами розвиваються деякі напрямки виробництва та послуги у сфері хай-тека. З іншого боку, на переконання економістів, проблем і негативних тенденцій існує значно більше, і вони особливо помітні при порівнянні з міжнародним досвідом: рівні та тенденції фінансування не відповідають ані потребам України, ані практиці господарювання країн-лідерів світової економіки. Має місце відрив української науки за результатами реалізації відкриттів і винаходів, за рівнями технологічного розвитку, за ефективністю реалізації державних науково-технічної та інноваційної політик не тільки від розвинутих країн, але й від країн, які розвиваються [9].

Підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки стає одним з головних напрямів наближення її до стандартів європейської економічної спільноти.

Метою статті є визначення основних причин наявності негативних тенденцій інноваційного розвитку економіки України, визначення методів стимулювання інноваційної активності підприємств реального сектору економіки та перспективних напрямів впровадження в практику діяльності банківських установ інноваційних інструментів управління.

Виклад основного матеріалу. За результатами аналізу відкритих статистичних даних і опитування більш ніж 14 тис. менеджерів компаній різних країн світу було складено рейтинг конкурентоспроможності економік Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) кожної із країн. У рейтингу 2011 р. серед 142 країн Україна піднялася з 89-ї на 82-гу позицію, зайняла місце між Тринідадом і Тобаго та Намібією. Серед країн СНД найнижчу сходинку у рейтингу зайняли Грузія – 88-ме місце і Молдова – 93-тє місце. Лідерами з колишніх радянських республік стали Естонія – 33-тє місце, Литва – 44-те, Азербайджан – 55-те, Латвія – 64-те, Росія – 66-те та Казахстан – 72-ге місце відповідно [13].

Сучасна економічна ситуація в країні свідчить про необхідність кардинальних змін у напрямку активізації інноваційних процесів в структурі економіки України. На думку експертів, основними причинами щодо відсутності інноваційного ентузіазму в країні є такі [10]:

- потенціал екстенсивного зростання в Україні ще не повністю вичерпаний. Зокрема, ризик втратити ринки збуту внаслідок торгових обмежень залишається більшим, ніж у результаті технологічного виробництва і поліпшення якості продукції;
- період окупності інновацій все ще перевищує прогнозний період розвитку більшості підприємств в Україні;
- постійні кадрові зміни в органах влади перешкоджають проведенню послідовної інноваційної політики в країні: прихід нової влади в Україні означає нову епоху і перерозподіл власності.

Науковці О. Бутенко, Є. Лазарева [2] серед низки факторів, що негативно впливають на вітчизняну інноваційну інфраструктуру, виділяють недостатні обсяги і неякісну структуру інвестицій та розвиток компонентів інноваційного середовища. На відміну від них, В. Зянько [7] головною причиною низької інноваційної активності вважає відсутність власних коштів (прибутку, амортизаційних відрахувань, отриманих страхових виплат тощо), зростання цін на паливо і сировину, надмірний тиск оподаткування.

Дослідники А. Гальчинський, В. Геєць та В. Семиноженко досліджуючи чинники, які гальмують впровадження ефективних заходів інноваційної політики, виділили такі [3]:

- відсутність фінансових ресурсів та високі ставки по кредитах комерційних банків;
- “стиснення” внутрішнього попиту та високий економічний ризик при освоєнні нової продукції;
- відсутність необхідних НДДКР та інформації про новітні технології.

За визначенням авторів, платіжна та бюджетна криза, в якій опинилася промисловість та фінансова система держави, призвели до розриву

відтворювального процесу, при цьому А. Золотарьов [6] наголошує, що необхідною умовою ефективного здійснення відтворювальних процесів в Україні є інвестування.

Як зазначає Є. Макаренко [9], в умовах невизначеності напрямів економічного зростання в Україні надзвичайне значення має держава для фінансування та впровадження ефективної інноваційної стратегії.

Важлива роль у цьому контексті належить державній інвестиційній політиці, яка на думку В. Гусєва [5], є стрижневою складовою державної політики як організуюча, регулятивна та спрямовуюча інституційна субстанція суспільства щодо утвердження сталого інвестиційного розвитку національної економіки, забезпечення її конкурентоспроможності та прогресивних змін технологічної структури і є цілеспрямованою та скоординованою діяльністю органів державної влади загальнодержавного, галузевого, регіонального рівнів для впровадження комплексу заходів, спрямованих на створення системних інституційних, науково-технічних та інших засад, а також запровадження відповідних механізмів їх реалізації через залучення необхідних інвестиційних, інтелектуальних, інформаційних, матеріально-технічних, організаційних та інших ресурсів (державних і недержавних) для стимулювання генерації та підтримки розвитку інноваційних процесів на всіх рівнях та в галузях національної економіки, але з переважною їх державною підтримкою за встановленими законодавством пріоритетними напрямами.

На сьогодні залишаються головними методи стимулювання державою підвищення інноваційної активності й ефективності управління НДДКР, які за напрямом їх впливу фахівці [8] поділяють на чотири групи:

- 1) створення державою попиту на певну інноваційну продукцію та використання його як опосередкованого інструменту управління напрямом проведення науково-технічних досліджень, наприклад, державні замовлення силових відомств;
- 2) надання прямої фінансової підтримки, державних субсидій і дотацій, технічне сприяння, тобто створення пропозиції з боку держави;
- 3) модифікація нормативно-правового середовища, в якому активно функціонують інноваційні компанії;
- 4) розбудова інфраструктури середовища функціонування інноваційних організацій у визначеному державою напрямі.

Протягом останнього періоду інноваційні процеси в Україні, незважаючи на свою актуальність в науковій та практичній сферах, гальмуються, Про це свідчить низький рівень інноваційної активності промислових підприємств, де близько 90 % від загальної кількості промислових підприємств взагалі не здійснюють інновацій, а частка

інноваційної продукції на інших підприємствах в середньому становить приблизно 10 %. Все це обумовлює незначну частину інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції промисловості України. При цьому тенденція зростання кількості освоєних нових технологічних процесів в економіці спостерігається вже досить тривалий час, проте бажаних результатів не спостерігається, що свідчить про нерациональне використання наявного потенціалу таких інноваційних процесів.

Статистика змін показників розвитку країн Європейського Союзу при наявності розширених потоків товарів, капіталу і робочої сили, а також збереження спеціалізації країн в системі міжнародного розподілу праці, свідчить про синхронізацію макроекономічних процесів на основі подолання відмінностей функціонування їх економічних структур, забезпечення зближення цін на товари і послуги та формуванню умов для підвищення рівня конкурентоспроможності економік за рахунок використання інноваційних підходів і “кон’юнктурної” кооперації. Це дозволяє стверджувати, що така регіональна економічна система, “...состоящая из ряда национальных хозяйств, отличается нарастанием сближения уровней экономического развития стран-участниц” [13].

Процеси стимулювання підвищення рівня конвергенції країн ЄС не забезпечують цілком повного вирішення національних проблем окремих країн-учасниць. Так, показники розвитку таких країн як Іспанія, Португалія, Фінляндія зі вступом до ЄС, враховуючи негативні наслідки світової фінансової кризи, покращились, хоча Греція, наприклад, по теперішній час так і не змогла сформувати конкурентні переваги для забезпечення умов інтеграційного зростання. Крім того, для економіки Австрії політика інтеграції не принесла суттєвих позитивних результатів.

Все це підтверджує існування певних проблем і свідчить про необхідність усунення перешкод та вирішення завдань підвищення ефективності регулюючих і координуючих механізмів у політиці Європейського Союзу щодо стимулювання досягнення високого рівня однорідності соціально-економічного розвитку країн як основної передумови подальшого поглиблення процесів євроінтеграції. Досягти цього, на нашу думку, можна за рахунок компетентних дій наднаціональних органів управління в структурі ЄС, які повинні забезпечувати адекватний рівень фінансової підтримки і перерозподілу ресурсів між учасниками без порушення їх національних інтересів.

Ефективність політики регіональної інтеграції можна цілком виправдано оцінити за допомогою порівняння таких показників, як ВВП на душу населення та рівень безробіття, рівень фінансування розвитку науки і техніки, освіти і соціального забезпечення та ін. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники купівельної спроможності окремих країн

Країна	Стандарт купівельної спроможності, * одиниць	ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення
Люксембург	283	81,4
Норвегія	179	52,0
Швейцарія	146	41,7
Нідерланди	134	40,8
Данія	125	36,5
Ірландія	125	38,5
Латвія	52	14,5
Туреччина	48	13,5
Румунія	45	11,9
Болгарія	43	12,9
Чорногорія	40	10,7
Македонія	35	9,7
США	149	47,3
Японія	107	33,8
Україна	– **	6,7

Джерело: Складено за даними Eurostat, МВФ.

* Умовна одиниця, що введена Eurostat. Характеризує рівнозначну кількість товарів, які можна придбати в будь-якій країні.

** Показник не розраховується для України.

Суттєво доповнюють результати загальної оцінки щодо зменшення диспропорцій між країнами показники розвитку системи виробництва та її інфраструктури, можливостей економіки країни генерувати інновації, а також певні соціальні індикатори, зокрема показники розвитку системи охорони здоров'я, рівня екологічної безпеки країни, рівня освіти населення та кваліфікації робочої сили (табл. 2).

Досвід розвитку світового і європейського господарства підтверджує наявність загальних процесів формування нової парадигми економічного розвитку на базі знань, інформаційних ресурсів та інновацій, які набувають статусу його головного ресурсу. За вищезазначеними показниками Україна сьогодні значно відстає у технологічному розвитку

від високорозвинених країн, що визначає необхідність створення нової оптимальної системи управління науково-технічним прогресом на основі розробки і впровадження адекватної моделі інноваційного розвитку економіки.

Таблиця 2

Показники загальної оцінки рівня розвитку економік країн

Країна	Доля державного боргу від ВВП, %	Державний борг, млрд. дол. США	ВВП, млрд. дол. США	Рівень безробіття, %	ВВП за паритетом купівельної спроможності на душу населення, тис. дол. США
Японія	220,3	9 493,1	4 309,5	4,7	33,8
Греція	142,0	451,7	318,1	14,1	28,4
Італія	119,0	2 110,7	1 773,5	8,1	29,4
Ісландія	96,6	11,4	11,8	7,4	36,6
Ірландія	96,1	165,7	172,3	14,7	38,5
США	91,5	13 419,5	14 657,8	9,0	47,3
Франція	84,3	1 807,6	2 145,5	9,4	34,1
Португалія	83,3	205,8	247,0	12,6	23,2
Німеччина	79,9	2 352,9	2 940,4	6,1	36,0
Великобританія	77,2	1 678,3	2 172,8	7,6	34,9
Нідерланди	63,7	431,0	676,9	4,2	40,8
Іспанія	60,1	822,7	1 368,6	20,7	29,7
Швейцарія	54,9	178,3	324,5	3,9	41,7
Україна	42,4	56,4	165,4	2,2	6,7

Джерело: Складено за даними Eurostat, МВФ.

Реалізація запропонованої моделі інноваційного розвитку національної економіки, наведеної на рис. 1, дозволить:

- прискорити об'єднання малих та середніх підприємств у ділові мережі, а також забезпечити формування регіональних кластерів підприємств та інституцій;
- сформувати умови для прискореного розвитку інноваційного сектору економіки за рахунок розробки і впровадження інноваційних моделей розвитку;

- поліпшити інвестиційну привабливість регіонів розташування кластерів, забезпечити зростання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій;
- збільшити обсяги експорту товарів і послуг та надати взаємну підтримку при укладанні міжнародних контрактів;
- підвищити ефективність системи підготовки кадрів для потреб економіки за рахунок залучення зусиль науковців до участі у виконанні регіональних інноваційних програм;
- забезпечити інформаційно-освітню діяльність в галузі розвитку кластерів;
- стимулювати розробку і впровадження в країні єдиної методики оцінювання результатів наукових досліджень з визначенням рівня їх ефективності.

Кризові явища в світовій економіці значною мірою також вплинули на розвиток та функціонування банківського сектору економіки України. Багато вітчизняних банків опинились на межі банкрутства, що актуалізувало необхідність залучення ними додаткових, інноваційних інструментів підвищення ефективності своєї діяльності [10].

На переконання представників провідних фінансово-кредитних установ одним з перспективних напрямів впровадження в практику діяльності банківських установ є використання наукового інструментарію інноваційної логістики, зокрема банківської логістики. Позитивним моментом у використанні такого інструментарію є створення умов для вирішення широкого кола оптимізаційних завдань щодо формування ресурсів банківських установ, достатніх для кредитування поточних потреб суб'єктів господарювання та оптимальних з точки зору їх структури, вибору ефективних методів управління ними; формування відповідних резервів; підтримки власної ліквідності тощо.

Інструменти логістичного управління в практичній діяльності банківських установ можна розглядати в рамках технології фінансового менеджменту клієнта та трактувати як процес оптимізації руху грошових потоків клієнта з метою ефективного їх використання, виходячи з потреб цього клієнта шляхом побудови спеціальної внутрішньобанківської організаційно-функціональної інфраструктури. Дана технологія призначена для залучення вільних коштів юридичних осіб за допомогою надання оптимального для кожного типу клієнтів режиму гнучкого депозитного рахунку з урахуванням відмінностей розмірів, якості й динаміки грошових потоків кожного клієнта [1].

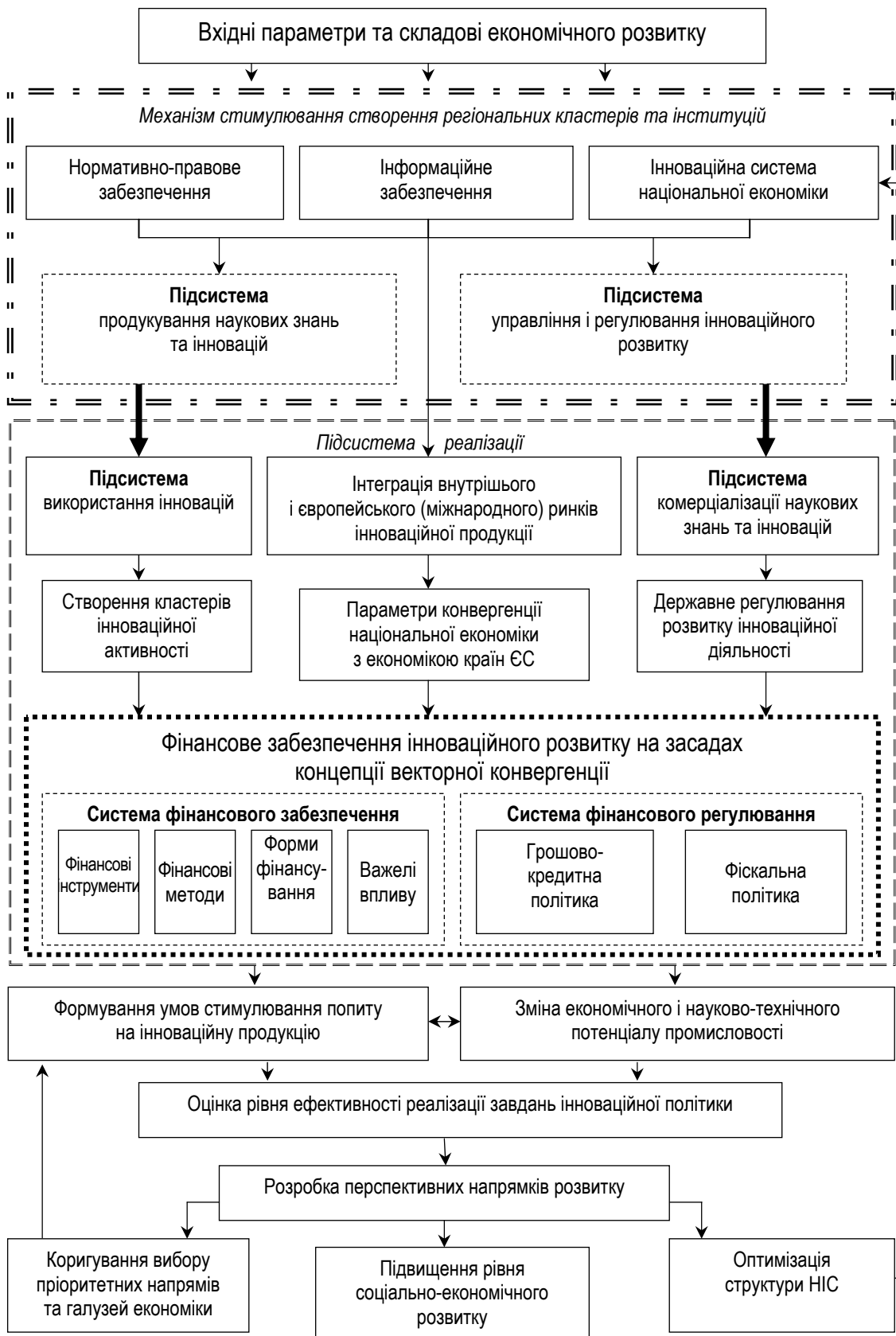

Рис. 1. Модель інноваційного розвитку національної економіки

Представники певних наукових шкіл тлумачать банківську логістику як концепцію управління ланцюгами постачань. З точки зору банку, логістичний ланцюг є лише певною послідовністю – від залучення до розміщення фінансових ресурсів. А для функціонування ланцюга необхідний кваліфікований персонал, спеціальне обладнання, комп'ютерна техніка, у процесі трансформації ресурсів додатково необхідне використання спеціальних електронних програм. Отже, банківська установа має зв'язки з багатьма як клієнтами, так і іншими суб'єктами та об'єктами фінансового ринку [4].

Висновки. Ґрунтуючись на результатах дослідження, в узагальненому розумінні банківську логістику слід позиціонувати як методологію управління ланцюгами постачань фінансових ресурсів, де ланками виступають клієнти, банки, інші суб'єкти фінансового ринку та суб'єкти господарювання.

Саме застосування логістики при управлінні, плануванні та контролі фінансових потоків сприяє досягненню таких цілей функціонування банку: підтримка стабільного становища на ринку банківських послуг (підтримка основних фінансово-економічних показників на досягнутому рівні у випадку недостатності ресурсів для розвитку); реалізація конкурентних переваг і подальший розвиток банку – отримання більш перспективних якостей, збільшення кількісної та якісної позиції банку на ринку банківських послуг (створення нових філій та відділів, розвиток регіональної структури, збільшення об'єму кредитного портфеля, покращення системи управління, удосконалення операційної діяльності та ін.).

Велика увага до проблеми інноваційного розвитку національної економіки сприяє диверсифікації економіки її регіонів з високим рівнем спеціалізації виробництва, яким притаманний більш високий ризик внаслідок можливої зміни кон'юнктури ринку. Це підтверджує важливість забезпечення регіонального науково-технологічного розвитку не тільки як економічної складової, а й як соціально-політичної задачі.

Список літератури

1. Банковская логистика финансового менеджмента клиента [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://finmanagers.ru/>.
2. Бутенко А. І. Інфраструктурні компоненти інноваційної моделі економіки / А. І. Бутенко, Є. В. Лазарева // Економіка і прогнозування. – 2008. – № 4. – С. 69–81.
3. Гальчинський А. Україна: наука та інноваційний розвиток / А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко. – К., 1997. – С. 54.
4. Груша О. В. Підвищення ефективності банківської системи України за допомогою інструментарію логістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuiv.ua/>.

5. Гусев В. О. Державна інноваційна політика як засіб розвитку національної економіки : навч. посіб. / В. О. Гусев. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 60 с.
6. Золотарев А. Н. Повышение продуктивности воспроизводственных процессов (на примере машиностроения) : монография / А. Н. Золотарев. – Х. : ИД ИНЖЭК, 2004. – 171 с.
7. Зянько В. В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку : монографія / В. В. Зянько. – Вінниця : УНІВЕРСУМ, 2008. – 397 с.
8. Кузьмін О. Є. Фінансова складова в розвитку й функціонуванні національної інноваційної системи / О. Є. Кузьмін, Т. М. Шотік // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 21–30.
9. Макаренко Є. В. Реалізація стратегії інноваційного розвитку через механізм бюджетної політики держави / Є. В. Макаренко // Економіка. Фінанси. Право. – 2009. – № 8. – С. 19–22.
10. Національний банк України. Річні звіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bank.gov.ua/>.
11. Реалии украинских инноваций // Бизнес. – 2004. – № 17 (588). – С. 20–26.
12. Украина поднялась в рейтинге конкурентоспособности экономик [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.zn.ua/articles/>.
13. Шишков Ю. В. Формирование интеграционного комплекса в Западной Европе : тенденции и противоречия / Ю. В. Шишков. – М., 1979. – С. 280–290.

Отримано 24.04.2012

Summary

The article discusses the problem of national economic development in the context of its integration into the European Economic Area on the basis of an innovative model based on vector convergence. Explored prospects of banking practices in the logistics operation of financial institutions as one of the most effective research tools for innovative logistics.